Floraväktarna i Skåne Rapporterar

Ryl i Skåne

Charlotte Wigermo

Figur 1. Ryl är en skön klenod i våra barrskogar. Foto: Åke Svensson.

I *Svensk Botanik* från 1815 kan man läsa följande:

> *"En skön, ständigt grönskande Buskvext, befintlig, ehuru icke allmän, på uråldriga, skuggrika tallhedar ihop med lingonriset som den i anseende till bladen mycket liknar. Mot slutet af Juli och i början af Augusti månader visa sig de hvita, rödletta blommorna, i flock sittande, lutande mot marken, från toppen af de ensamma, odelta blomstjelkarna"* (1).

När vinter är i antågande och man inte kan gå ut och floraväkta mer så kan man alltid ge sig ut för att leta ryl *Chimaphila umbellata*. Så länge det är barmark och man befinner sig i Skåne ska nog tilläggas.

Under tre vintrar har flera floraväktare varit ute och sökt efter ryl och funnit en hel del växtplatser framför allt i östra Skåne. Glädjande nog återfann vi ryl på en gammal lokal i Saxtorp men för övrigt är det väldigt få lokaler där ryl har kunnat återfinnas förutom i nordöstra delen av Skåne.

I alla beskrivningar står det att ryl är lik lingon när den inte blommar och så tycker man när man börjar eftersöka ryl. Efterhand, när man påträffat ryl ett antal gånger, så känns de båda arterna väldigt olika.

Ryl är rödlistad i kategorin Starkt hotad EN.

Utbredning

Ryl är sällsynt och förekommer sparsamt från Skåne till södra Värmland, södra Dalarna och mellersta Gästrikland. Den förekommer även i södra Norrlands kustland i ett smalt område utefter Bottenhavskusten norrut till Ångermanland.

Utbredningen är ojämn och arten saknas i stora delar av västra Götaland.

I stora delar av Norden är rylen på tillbakagång. Utbredningen i Norden är sydöstlig och därför är ryl något rikligare i södra Finland och i de Baltiska länderna. I Norge förekommer ryl sällsynt medan Danmark endast har enstaka lokaler (2, 3).

Beskrivning

Ryl är vintergrön och skiljer sig från lingon genom blanka, mörkt gröna, sågade blad. Bladen sitter tillsammans på stjälken. Ryl blommar med små, fina rosa blommor under juli och augusti.

Arten bildar en klon genom att bilda underjordiska utlöpare som anlägger vegetativa skott. Det tar flera år innan dessa börjar blomma och kan sprida frön. Fröna är mycket små och behöver öppen mark för att kunna gro (3).

Ekologi

Ryl växer huvudsakligen i glesa tallskogar men i Skåne har ryl även funnits i blandskog. Arten är ljuskrävande och om skogen tätnar eller markvegetationen blir alltför hög och tät försvinner rylen.

Den kräver magra men inte alltför sura och gärna kalkpåverkade jordar. Man hittar den ofta tillsammans med pyrolor. Ryl hittas ofta invid stigar och där marken är öppen av något skäl.

Arten är känslig för uttorkning vilket kan bli följden av skogsavverkning.

Historia

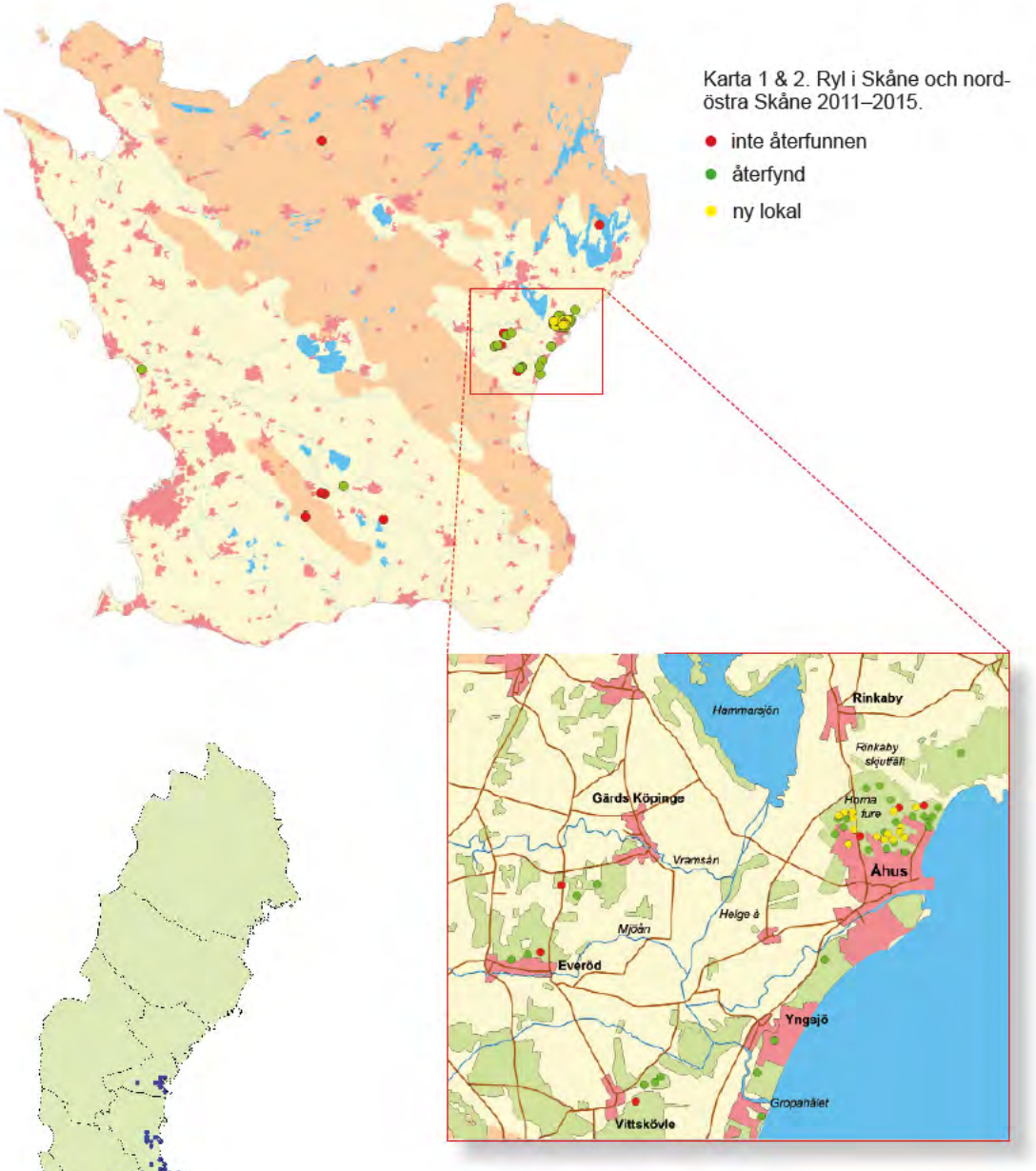
Första fynduppgift publicerades i Rudbecks *Catalogus plantarum* 1658 (Nordstedt 1920), (4).

Namnet *Chimophila* kommer från grekiskan och betyder vintervän. Artnamnet *umbellata* betyder 'med blommor i flock' och kommer av latinets *umbella* (parasoll). Samma ord återfinns i det gamla namnet för familjen flockblommiga växter, *Umbelliferae* (5).

I gammal tallskog som betades av boskap kunde man förr träffa på rylen, som allmogen tillskrev läkande egenskaper. Det svenska namnet ryl kommer av att växten ordinerades mot lamhet, gikt och reumatism. Dekokt av bladen ansågs vara verksam (6,7).

Figur 2. I de glesa tallskogarna norr om Åhus finns många lokaler för ryl. De vintergröna bladen gör att man kan inventera ryl året om. Foto: K.-A. Olsson & C. Wigermo (infälld bild).

Karta 1 & 2. Ryl i Skåne och nordöstra Skåne 2011–2015.

- inte återfunnen
- återfynd
- ny lokal

Karta 3.Utbredningen av ryl i Sverige. Artdatabanken SLU, Uppsala.

Tabell 1. Antal lokaler för ryl i Skåne 2011–2015.

Kommun	Socken	Antal lokaler	Antal lokaler med fynd	Antal lokaler utan fynd	Nya lokaler
Kristianstad	*Everöd*	3	2	1	
	Kiaby	1		1	
	Köpinge	3	2	1	
	Rinkaby	2	2		
	Trolle-Ljungby	1	1		
	Vittskövle	4	3	1	
	Åhus	24	21	3	15
Hässleholm		1		1	
Landskrona		1	1		
Lund		2	1	1	
Sjöbo		4	2	2	
Totalt		**46**	**35**	**11**	**15**

Skånes Flora

Under inventeringen av Skånes Flora som pågick 1989–2006 hittades ryl i 18 hektarrutor. Det var då en trolig minskning sedan den förra inventeringen på 60-talet (8). Den aktuella genomgången av lokalerna för ryl grundar sig på uppgifter från den senaste inventeringen av Skånes Flora, men då fokus lagts på att återfinna ryl har skogarna genomsökts på ett noggrannare sätt än vid Skånes Flora inventeringen. Detta förklarar varför vi hittat flera nya lokaler.

Kristianstad kommun

Här har rylen sina absolut största förekomster med 53 lokaler i tallskogarna runt Åhus och Everöd. På 31 av de gamla lokalerna återfanns rylen och det var endast på 7 lokaler som den inte gick att hitta. Dessutom tillkom 15 nya lokaler. Här följer en uppdelning av fynden per socken i denna stora kommun:

Everöds socken
På två av tre lokaler hittades ryl.

Kiaby socken
Endast en lokal på Ivö där rylen inte återfanns trots goda förutsättningar.

Köpinge socken
Även här hittades ryl på två av tre lokaler.

Rinkaby socken
Ryl återfanns på de två lokalerna.

Trolle-Ljungby socken
Endast en lokal fanns sedan tidigare och ryl hittades på denna.

Vittskövle socken
Ryl hittades på 3 av de 4 lokalerna.

Åhus socken
Tallskogen runt Åhus hyser de allra flesta fynden av ryl. Ryl hittades på 21 av de gamla lokalerna men kunde inte återfinnas på 3 lokaler. Dessbättre hittades ryl på 15 nya platser i skogen runt Åhus.

Här är dock hoten som störst med ökande bebyggelse åt alla håll. Igenväxning är också ett hot då det inte längre förekommer skogsbete och då dessutom kvävenedfallet ökar blir gräsvegetationen riklig och hög och detta kommer att kväva de återstående rylplantorna.

Lunds kommun

I denna kommun har det endast funnits två lokaler. Ryl återfanns på den ena lokalen men inte på den andra. Skogen var förändrad med granplantering nära inpå.

Hässleholm kommun

Trots idogt letande i en till synes fin skog gick inte rylen att återfinna på kommunens enda lokal.

Landskrona kommun

Här återfann vi glädjande nog rylen i en gles tallskog. Senaste man såg den var 1987.

Sjöbo kommun

Här har ryl funnits på 4 lokaler men rylen kunde endast återfinnas på två lokaler. På den ena lokalen med endast ett exemplar som växte i en gles blandskog nära ett parti men unga ekar.

Sammanfattning

Det krävs att tallskogen runt Åhus får förbli utan bebyggelse och bevaras för att vi ska få behålla ryl i vårt skånska landskap. Men det är endast Rinkaby skjutfält som har någon form av skydd då detta är ett Natura 2000-område. Horna Fure, med sin rikedom på ”gammelskogsarter”, borde snarast avsättas som naturreservat.

Igenväxning är ett stort hot då det inte längre förekommer skogsbete. När dessutom kvävenedfallet ökar blir markvegetationen alltför hög och tät och då försvinner rylen.

På samtliga lokaler där vi inte hittat ryl bör man leta igen. Arten är inte alltid så lätta att finna och eventuellt står det kvar plantor någonstans där de inte hittats trots intensivt letande.

Referenser

1. Palmstruch J. W. 1815. C. Quensel i *Svensk Botanik I*, andra upplagan.
2. Anderberg, A. & Anderberg, A.-L., 2007. *Den virtuella floran.* >http://linnaeus.nrm.se/flora/welcome.html<. Naturhistoriska Riksmuseet.
3. ArtDatabanken 2015. Artfakta Ryl. Artdatabanken SLU, Uppsala.
4. Nordstedt, O. 1920. Prima loca plantarum suecicarum. Första litteraturuppgift om de i Sverige funna vilda eller förvildade kärlväxterna. – *Bilaga till Botaniska Notiser 1920*: 1–95.
5. Corneliuson, J. 1997. Växternas namn. Vetenskapliga växtnamns etymologi. – Wahlström & Widstrand, Stockholm.
6. Nyman, C. F. 1867–1868. *Utkast till svenska växternas naturhistoria 1–2*. – Örebro.
7. Tunon, H. 2005. *Människan och floran 2. Etnobiologi i Sverige.* Stockholm
8. Tyler, T. m.fl. (red.). 2007. *Floran i Skåne. Arterna och deras utbredning.* Lund
9. Artportalen. Artdatabanken SLU, Uppsala.

